

високоякісної продукції як на регіональному так і на державному рівні. Перспективним напрямком досліджень у сфері визначення майбутніх позитивних (негативних) тенденцій розвитку галузі птахівництва є використання принципів логістичного управління. Використовуючи логістичний підхід, більш розвиваючи господарські зв'язки, птахівничі підприємства конкуруватимуть один з одним у процесі задоволення потреб споживачів у підвищенні якості постачання продукції яєчного птахівництва за мінімізації сукупних витрат.

Література

1. *Bimter O. A.* Рівень життя сільського населення: проблеми і перспективи [Текст] / О. А. Біттер. — Львів : Українські технології, 2005. — 258 с.
2. Статистичний збірник. Сільське господарство Полтавської області за 2009 рік / За ред. Л. М. Безхлібняк. — Полтава : Головне управління статистики у Полтавській області, 2010. — 274 с.
3. Статистичний щорічник Полтавської області за 2009 рік / За ред. Т. Л. Бугайченко. — Полтава : Головне управління статистики у Полтавській області, 2010. — 417 с.
4. *Стефанів О.Б.* Деякі аспекти формування пропозиції на ринку продукції птахівництва в Україні / О.Б. Стефанів // Міжвідомчий науковий тематичний збірник «Птахівництво». — Вип. 64. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.avian.org.ua>
5. *Терещенко О.В.* Україна і світові тенденції розвитку ринку племінного птахівництва / О.В. Терещенко, О.О. Катеринич, О.В. Рожковський // Міжвідомчий науковий тематичний збірник «Птахівництво». — Вип. 63. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.avian.org.ua>

Стаття надійшла до редакції 2.03.2011 р.

УДК 631.115.1:330.341.1

Л. Б. Гнатишин, канд. екон. наук, доцент,
Львівський національний аграрний університет

НОВИЙ ПОГЛЯД НА ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

У статті розглянуто специфіку формування та взаємозв'язок виробничого потенціалу фермерських господарств із основними чинниками виробництва. Виробничий потенціал фермерських господарств структуровано за принципом вхідної та забезпечуючої умови виробничої діяльності.

Ключові слова: фермерські господарства, виробничий потенціал, земля, праця, капітал, підприємливість.

В статье рассматривается специфика формирования и взаимосвязь производственного потенциала фермерских хозяйств с основными факторами производства. Производственный потенциал фермерских хозяйств структурирован по принципу входного и обеспечивающего условия производственной деятельности.

Ключевые слова: фермерские хозяйства, производственный потенциал, земля, труд, капитал, предприимчивость.

In the article a forming specific and intercommunication of production potential of farms with the basic factors of production is examined. Production potential of farms is structured on principle of entrance and providing condition of production activity.

Keywords: farms, production potential, earth, labour, capital, enterprise.

Постановка проблеми. Становлення фермерських господарств та забезпечення їх прибуткового господарювання передбачає процеси формування, використання і розвитку виробничого потенціалу. На сучасному етапі функціонування фермерські господарства мають все ще незначний вплив на ринок і галузь, здебільшого виступають як суб'єкт простої комбінації чинників виробництва та ресурсів. Проте, для суспільства фермерство являє собою осередок, у якому здійснюється виробництво благ через координацію діяльності фермерів щодо залучення до процесу виробництва сукупності можливостей та ресурсів відповідно до переліку чинників виробництва. Прагнення отримувати максимально можливий прибуток в умовах жорсткої обмеженості ресурсів спонукає науковий пошук до переформатування структури наявного виробничого потенціалу фермерських господарств, переоцінки можливостей, виявлення додаткових резервів підвищення конкурентоспроможності продукції, послуг та прибутковості всієї діяльності фермерських господарств. Такий підхід обумовлений тим, що ефективність використання виробничого потенціалу фермерських господарств у значній мірі впливає на стан розвитку села і сільських територій. Як наслідок, це привертає увагу до відтворювальних процесів виробничого потенціалу фермерських господарств, які направлені на забезпечення нарощування даного виду потенціалу з метою забезпечення фермерським господарствам конкурентної позиції на ринку продовольства, товарів та послуг.

Аналіз існуючих досліджень за даною проблемою. Дослідження проблем відтворення і раціонального використання виробничих ресурсів та потенціалу постійно перебуває в центрі уваги вчених-економістів. Поняття «виробничий потенціал» як «набір ресурсів, які в процесі виробництва приймають форму факторів виробництва» одним із перших у науковій літературі використав

О. Анчішкін [1, с. 14]. На нашу думку, найточніше визначення виробничого потенціалу, що відображає сучасне розуміння суті цієї економічної категорії, дав П. Осіпов: «виробничий потенціал промислового підприємства являє собою сукупність виробничих ресурсів, поєднаних для цілеспрямованої творчої діяльності. Кількісні і якісні характеристики цих ресурсів, а також рівень їх сукупного впливу і визначає виробничу спроможність промислового підприємства або групи підприємств» [3, с. 36]. В. Россоха із позицій системного підходу визначив сутність виробничого потенціалу та його відмінність від ресурсного потенціалу підприємства. Він вважає, що потенціал підприємства — це сукупність наявних у економічного суб'єкта ресурсів і можливостей, що можуть бути використані для досягнення поставленої мети. Разом з тим, можливості підприємства розкриваються через кількісні та якісні складники ресурсів, їх оптимальну структуру й уміння раціонально використовувати територіальні особливості, природні умови, традиції, які склалися у виробничих відносинах. Ці критерії безпосередньо впливають на результативні показники виробничої діяльності й у сукупності визначають виробничу і комерційну спроможність суб'єкта господарювання. Виходячи з цього, крім «можливості» принциповою поняттєутворювальною ознакою, що розкриває поглиблений внутрішній зміст і розуміння сутності потенціалу, є виробнича спроможність і комерційна здатність. Вони характеризують рівень освоєння потенційних можливостей підприємства, його підготовленість до реалізації стратегічних цілей і задач та досягнення конкурентних переваг [4, с. 20]. Автор вважає, що у цій царині поняття можливості і здатності є взаємно визначеними. Можливість є необхідною умовою для здатності, а здатність — достатньою умовою для можливості.

Відстоюючи ресурсну основу в оцінці виробничої парадигми потенціалу підприємства, Н. Краснокутська його елементний склад пропонує розглядати в розрізі кадрового, фінансового, матеріального, просторового, репутаційного та інформаційного потенціалів. Науковець вважає, що виділені елементи достатньо повно описують коло можливих засобів, які необхідні підприємству для здійснення його господарської діяльності та повною мірою відповідають ресурсному розумінню його можливостей [2, с. 44—45]. Між тим, наявність означених ресурсів, їх кількість і якість становлять хоча й важливий, але недостатній спектр елементів потенціалу для того, щоб забезпечити підприємству створення цінності. Ступінь задоволення запитів різних зацікавлених сторін від ре-

зультату перетворення ресурсів та успіх підприємства в цілому буде залежати від знань і вмінь поєднати ці ресурси в єдині технологічні та управлінські процеси, тобто від здатностей і компетенцій. Також вчена акцентує увагу на тому, що виробничий потенціал формують тільки ті можливості й ресурси, які можуть бути змінені в результаті реалізації стратегічних управлінських рішень [2, с. 59]. Зв'язок між складовими виробничого потенціалу визначається економічними відносинами, що склались у процесі суспільного виробництва, та ступенем досконалості господарського механізму, який обумовлює ці відносини.

Виділення невирішених проблем та формулювання цілей статті. В умовах формування в Україні ринкових відносин економічні дослідження щодо створення раціонального, оптимального за структурою, високотехнологічного виробничого потенціалу фермерських господарств проводилися недостатньо. Тому існуюче наукове надбання в плані вивчення ролі та структури виробничого потенціалу великих господарюючих структур АПК слід переосмислити, переорієнтувати на менші масштаби, враховуючи специфіку організації діяльності, якщо говорити про фермерські господарства. Адекватно до ринкових умов господарювання виникає потреба обґрунтування механізмів відтворення виробничого потенціалу фермерства та розробка заходів ефективного їх використання на рівні окремих фермерських господарств.

На основі докладної оцінки виробничого потенціалу необхідно обґрунтувати формування та систематизацію складових виробничого потенціалу фермерських господарств.

Виклад основного матеріалу. Розвиток будь якого виробництва має межі. Вони спричинені тим, що у кожний момент часу господарська одиниця володіє лише певним обсягом виробничих ресурсів (чинників виробництва), миттєве збільшення яких є нереальним. Динамічність і нестабільність зовнішнього середовища є основною ознакою сучасного функціонування фермерських господарств та більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємств, заставляючи їх вести постійний пошук прихованих власних резервів та докладати значні зусилля до збереження придатності своєї ресурсної бази. Через обмеженість ресурсів фермерські господарства на сучасному етапі стоять перед проблемою: як розподілити їх таким чином, щоб досягти найкращого результату, тобто як створити таку кількість споживчих благ, щоб мати змогу якнайповніше задовольнити потреби споживачів. Обмеженість ресурсів визначає певний напрям економічної поведінки господаря на селі, який проявляється у пошуку раціональ-

них способів використання наявних ресурсів та залученні нових, аналізі альтернативних варіантів їх використання.

Такі судження є рівнозначні із сучасним тлумаченням суті та призначення чинників виробництва. Як відомо, поняття «виробничий ресурс» і «чинник виробництва» в певній мірі є тотожними, хоча між ними, безумовно, є певна відмінність. Чинник (фактор) — від латинського — той, що робить, ресурс — від французького — цінність, запас, джерело засобів, ресурс, який може стати чинником [5, с. 727, 862]. Загалом, чинники виробництва — це сукупність ресурсів, необхідних для виробництва товарів або послуг. Класичними чинниками виробництва є робоча сила (всі розумові та фізичні здібності людей), земля (природні багатства), капітал (вже існуючі чи вироблені засоби виробництва, а також фінансовий капітал). Четвертим чинником, який набув особливо-го поширення в сучасних виробничих відносинах, вважається підприємливість, яка об'єднує попередні три.

Якщо врахувати, що основна мета фермерства цілком відповідає принципам превалювання приватної власності, раціоналізованого та ефективного виробництва продукції, товарів і послуг, яке засноване на індивідуальних підприємницьких зусиллях фермера, то цілком очевидно, що в основу виробничого потенціалу фермерських господарств доцільно покласти капітал. Капітал в економіці — це чинник виробництва у вигляді вартості, здатної приносити прибуток або збиток. Не слід ідентифікувати капітал і будь-який засіб праці, який розглядається часто як фізичний капітал. Справа в тому, що такий засіб праці може стати капіталом тільки тоді, коли фермер вступить у певні економічні відносини з власниками інших чинників виробництва. Скажімо, земля буде капіталом лише у тому разі, якщо фермери, які розпоряджаються нею на правах власності чи оренди, планують використовувати цей ресурс для виробництва благ. Якщо певний масив земельних угідь перестане розглядатися як засіб майбутнього виробництва (наприклад, через закінчення терміну договору оренди), він одразу втратить свій статус капітального блага. Так само сільськогосподарська продукція і споживчі товари можуть бути капіталом, якщо вони накопичені з метою витримати переструктурування чи вдосконалення виробництва. Так, виробництво фермером нового виду продукції чи послуг відволікає ресурси від основного виробництва. Тому, перед тим як починати його, потрібно мати деякий запас оборотних активів, які у процесі виробництва у вигляді споживчих ресурсів перетворюються на капітал.

Сучасний рівень суспільних та економічних відносин особливе місце відводить підприємливості як ініціативності та практичній кмітливості індивіда, здатності ним активно діяти. У вузькому економічному значенні, яке може бути застосоване для агробізнесу — це здібності фермера до отримання прибутку з найменшими витратами. Засоби масової інформації повідомляють, що приблизно кожна 6—7 людина, тобто біля 15 % населення України є підприємливими. Тому, з одного боку, далеко не кожен фермер може бути підприємцем, а з іншого — практично завжди знайдеться такий селянин, якого можна назвати підприємливою людиною.

Таким чином, розвиток продуктивних сил, прогресивність технологій, глибокі зміни у виробництві, що відбуваються під впливом розвитку науки, техніки, підвищення знань і культури людей не змінюють перелік чинників виробництва. Змін може зазнавати лише якісний склад елементів, сукупність яких визначає структуру і призначення виробничого потенціалу фермерських господарств відповідно до зазначеного трактування чинників виробництва. Для того, щоб певним чином визначити та структурувати сукупність виробничих ресурсів фермерського господарства, необхідно удосконалити їх класифікацію з урахуванням особливостей розвитку економіки та функціонування фермерських господарств у ринковому середовищі. Найбільш поширеною і прийнятною є класифікація таких ресурсів на природні, трудові, матеріальні, нематеріальні, фінансові, інформаційні.

Без сумніву, що можливості фермерського господарства розкриваються через кількісний та якісний склад ресурсів, їх оптимальну структуру й уміння раціонально використовувати територіальні особливості, природні умови, традиції, які склалися у виробничих відносинах. З огляду на специфіку фермерських господарств, зокрема незначні розміри землекористування, як правило вузьку спеціалізацію, слабе технічне забезпечення, доцільне скорочення переліку елементів та спрощення загальної структури виробничого потенціалу внаслідок його переорієнтації відповідно до основних чинників виробництва у сільському господарстві (рис.1). На наш погляд, такий підхід є економічно обґрунтований і адекватний тим завданням, які ставляться перед фермерством на сучасному етапі. Так, будучи альтернативною формою стабілізації аграрного виробництва і насичення ринку продовольства, фермерство повинно забезпечити багатофункціональний розвиток сільських територій. Фермерські господарства відіграють важливу роль у сприянні зайнятості і підтримці доходів сільського населення, допомагають

збереженню сільського способу життя, народних традицій. Також вони вносять помітний вклад у захист довкілля, поліпшення екологічної ситуації в сільській місцевості. Значна їх роль у регулюванні сільського розселення і відтворенні умов для задоволення рекреаційних потреб суспільства.

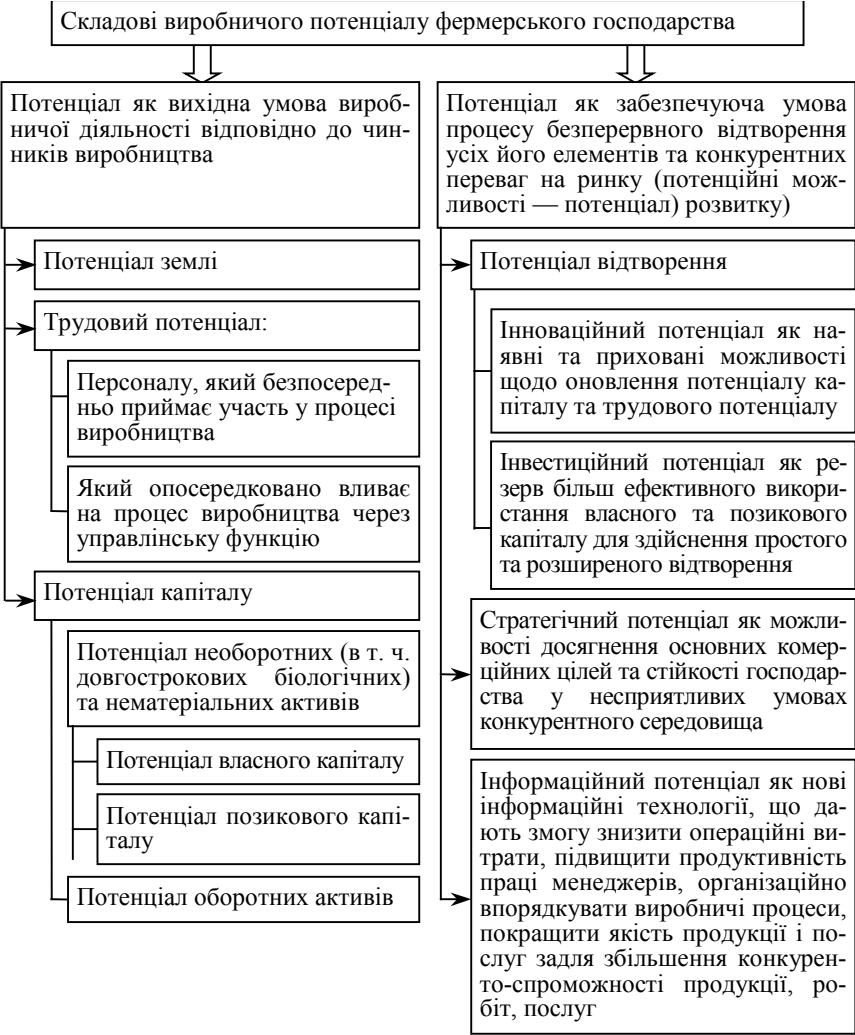

Рис. 1. Формування та систематизація складових виробничого потенціалу фермерських господарств

Таким чином, здійснене дослідження дозволяє конкретизувати поняття «виробничий потенціал фермерського господарства» та означити його наступним чином — це інтегрована система структурованої сукупності функціонуючих виробничих ресурсів та потенційних можливостей, яка сформована на основі системного підходу відповідно до переліку чинників виробництва та здатна самовідтворюватися і забезпечувати розширене виробництво конкурентоспроможної продукції, максимальний ефект від операційної діяльності господарства за допомогою підприємницьких здібностей фермера.

Виходячи із визначення та графічного зображення на рисунку, слід відмітити, що виробничий потенціал фермерських господарств складається з двох частин:

1) потенціал, який є вхідною умовою виробничої діяльності, розкриває можливості господарства із формування та використання чинників виробництва;

2) потенціал як забезпечуюча умова безперервної ефективної виробничої діяльності, який дозволяє здійснювати процес безперервного відновлення всіх його складових з метою забезпечення більш високої результативності діяльності фермерського господарства.

Перша складова включає природний потенціал (землю), трудовий потенціал та потенціал капіталу як потенціал засобів та предметів виробництва. До другої складової потенціалу належить потенціал відтворення, під яким слід розуміти сукупність матеріальних, інформаційних, нематеріальних, фінансових та інших ресурсів, які перебувають у розпорядженні господарства або можуть бути додаткового залучені й використані для розширеного відтворення як чинників виробництва так і складових виробничого потенціалу фермерських господарств.

Висновки. В умовах кризової ситуації, тривалої і не досить ефективно проведеної аграрної реформи, найконструктивнішою і такою, що відповідає сучасним вимогам, є методологія ресурсно-потенційного підходу до оцінки ефективності діяльності фермерських господарств. Ресурсна складова є необхідною передумовою формування виробничого потенціалу, але недостатньою умовою для його функціонування. Виходячи із принципу системності, виробничому потенціалу характерні загальні закономірності розвитку. Усі його елементи функціонують одночасно і в сукупності, бо лише в динамічних взаємозв'язках ці складники становлять своєрідну системну єдність, яка є потенціалом. Тому виконання виробничим потенціалом фермерського господарства свого призначення можливе лише в разі власного безперервного та постійного його відтворення.

Література

1. *Анчишкин А.И.* Прогнозирование роста социалистической экономики / А.И. Анчишкин. — М. : Экономика, 1973. — 294 с.
2. *Краснокутська Н.С.* Потенціал торговельного підприємства: теорія та методологія дослідження : монографія / Н.С. Краснокутська. — Харків : ХДУХТ, 2010. — 246 с.
3. *Осипов П.В.* Интегральный производственный потенциал пищевой промышленности / П.В. Осипов. — Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2004. — 289 с.
4. *Россоха В. В.* Формування і розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств : монографія / В. В. Россоха. — К.: ННЦ ІАЕ, 2009. — 444 с.
5. *Словник іншомовних слів* / За ред. Мельничука О.С. — К., 1985. — 968 с.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2011 р.

УДК 631.15:338.43:336.14

О. М. Головня, канд. екон. наук,
асистент, ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

МЕТОДИ ОЦІНКИ ТА МОДЕЛЮВАННЯ НАСЛІДКІВ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотация. У статті наведено сучасних засобів аналізу та моделювання державної політики підтримки сільського господарства, які застосовуються в країнах Європи і є перспективними для оцінки аграрної політики України.

Ключові слова. Показники оцінки аграрної політики, аналіз, моделювання, моделі прогнозування аграрного розвитку та наслідків аграрної політики.

Аннотация. В статье приведены современные средства анализа и моделирования государственной политики поддержки сельского хозяйства, которые применяются в странах Европы и являются перспективными для оценки аграрной политики Украины.

Ключевые слова. Показатели оценки аграрной политики, анализ, моделирование, модели прогнозирования аграрного развития и последствий аграрной политики.

Annotation. In the article it is given up-to-date means of analysis and simulation of state support of agrarian sector. These means apply in European countries and also they are perspective for valuation of Ukraine agrarian policy.

Key words. Quantitative indexes of estimation of state support of agriculture, analysis, simulation, mathematical-economic simulation models